

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

О. М. Кононенко, м. н. с.

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

У межах концепції сталого розвитку науковим та експертним середовищем пропонується до впровадження сукупність збалансованих цілей і стратегій регіонального, національного та галузевого розвитку, націленого на розв'язання сучасних екологічних, економічних та соціальних викликів, що гостро постали перед людством. Особливої актуальності дані питання набувають у сільському господарстві, що зумовлює необхідність перегляду сучасних уявлень про технології агрогосподарювання. Важливість даної проблеми, крім іншого, пов'язана із зростанням чисельності населення світу та необхідністю розв'язання загроз продовольчої безпеки, а також кліматичними змінами. Одним із шляхів розв'язання означених проблем є впровадження екологобезпечних способів сільськогосподарського господарювання, яким є органічне виробництво.

Проблеми становлення та розвитку органічного сільського господарства знайшли відображення у працях вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких варто виокремити: С. Антонця, Р. Безуса, Х. Віллер, Ю. Лупенка, Є. Милованова, В. Писаренка, О. Скидана, І. Урбана, О. Ходаківську, Б. Хубер, О. Шкуратова, Р. Штайнера та ін. Однак, незважаючи на потужний науковий доробок залишається низка питань, які потребують проведення більш ґрунтовних досліджень. Серед них слід виділити взаємозв'язок між органічним виробництвом та проблемами розвитку сільських територій. Саме в це русло і спрямовується наше дослідження.

Загальновідомо, що сільське господарство цілком правомірно позиціонується як галузь, що покликана забезпечувати продовольчу безпеку населення. Однак чимало дослідників ототожнюють його також із зайнятістю сільського населення [1], екологічною безпекою довкілля [2], основою розвитку сільських територій [3] тощо.

Очевидно, що подібні твердження є правомірними, оскільки ці явища надто тісно пов'язані між собою і потребують комплексного, системного підходу до їх вивчення. Забезпечуючи продовольчу безпеку аграрний сектор подекуди негативно впливає на якісний стан довкілля через забруднення його залишками пестицидів, шкідливими стоками, генно-модифікованими організмами, руйнування ґрунтового покриву та зниження його родючості тощо. Органічні технології, на противагу традиційним, здатні забезпечити населення високоякісним продовольством, сировиною та іншими продуктами за одночасного збереження родючості ґрунтів і якості довкілля [2, с. 159].

Опираючись на праці українських дослідників можна стверджувати, що багатофункціональне органічне сільське господарство, окрім значного внеску у розв'язання екологічних проблем спроможне підвищити рівень сільської зайнятості, що є вкрай актуальним питанням в сучасних умовах [1, с. 7; 2, 252]. У практичному вимірі важливо те, що органічне сільське господарство має ряд стратегічних переваг для національного аграрного сектору, які дослідники розподіляють на соціальні, економічні та екологічні [2, с. 170; 4, с. 151].

Ми пропонуємо розширити даний перелік переваг інституційними та гуманітарно-освітніми, а економічний блок розглядати у світлі макро-, мезо- та мікроекономіки (рис 1).

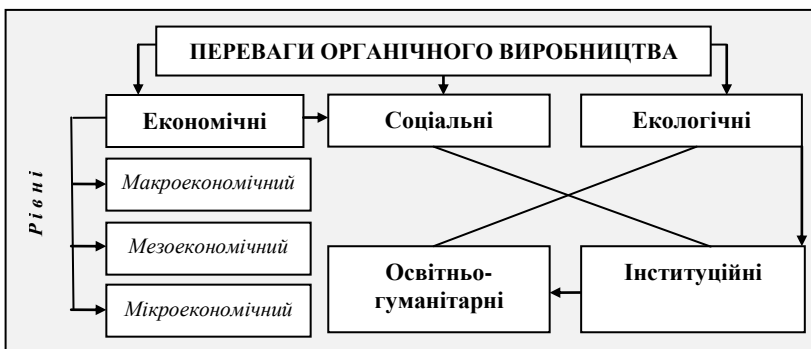

Рис 1. Систематизація переваг органічного виробництва
Джерело: сформовано автором.

До економічних переваг найчастіше відносять:

• *на макроекономічному рівні:*

- зростання ВВП країни за рахунок переходу на виробництво високомаржинальної органічної продукції із застосуванням технологій глибокої переробки;

- зростання конкурентоспроможності вітчизняного аграрного виробництва в умовах СОТ через підвищення якості, безпечності та смакових властивостей виробленої продукції;

- введення органічних товаровиробників у правове поле з легалізацією їх діяльності та збільшенням податкової бази;

- переорієнтація виробництва з кількісних показників на якісні, зростання частки органічної продукції;

- розширення існуючих та завоювання нових ринків збуту й укріплення позицій України на світових ринках як виробника високоякісної органічної продукції;

- створення сприятливого інвестиційного клімату через поширення нових екологічнобезпечних виробництв;

- посилення міжнародного іміджу України у просуванні й практичному втіленні принципів «зеленої» й низьковуглецевої економіки;

- розширення можливостей міжнародної співпраці, у т. ч. й з країнами ЄС;

• *на мезоекономічному (регіональному) рівні:*

- створення та просування регіональних органічних брендів;

- формування регіональних органічних кластерів;

- підвищення конкурентоздатності регіонів;

• *на рівні мікроекономіки:*

- уведення в господарський оборот земельних угідь, які тривалий час не використовувалися та залучення до господарського використання дикоросів із збереженням цілісності дикої флори та фауни;

- підвищення доходів малих і середніх товаровиробників, які запровадили органічні стандарти виробництва;

- зростання природної продуктивності агроландшафтів та підвищення родючості ґрунтів;

- скорочення витрат на виробництво продукції, а відповідно і зниження її собівартості, через відмову від дороговартісних хімічно синтезованих мінеральних добрив та екологічно шкідливих засобів захисту рослин;

- підвищення конкурентоздатності товаровиробників шляхом отримання додаткових конкурентних переваг та підвищення якості й екологічності продукції.

Серед *соціальних* переваг найбільш значущими є:

- підвищення рівня та якості життя на селі;
- зниження відтоку сільського населення та стимулювання повернення на сільські території людей працездатного віку шляхом створення нових робочих місць в екологобезпечних виробництвах і, як наслідок, зниження соціальної напруги в сільській місцевості;

- поліпшення смакових властивостей і підвищення харчової цінності продуктів харчування, що неодмінно сприяє покращенню якості харчування населення, особливо дітей шкільного та дошкільного віку; забезпечує зниження рівня захворюваності населення через усунення проблем з якістю та безпечністю продовольства, особливо в частині нітратного та пестицидного забруднення;

- задоволення потреб в екологобезпечній продукції окремих верств населення, які вкрай цього потребують, а саме: вагітні жінки, молоді мами, діти, дорослі особи із алергічними захворюваннями, діабетики тощо;

- збільшення чисельності висококваліфікованих спеціалістів в аграрній сфері;

- зростання частки економічно активного населення в сільській місцевості;

До *екологічних* переваг доцільно віднести:

- збереження і примноження природно-ресурсного потенціалу сільських територій;

- збереження біорізноманіття;

- охорону земель та захист ґрунтів від водної й вітрової ерозії, опустелювання, засолення, підкислення тощо;

- зниження енерго- й ресурсоемності виробництва сільськогосподарської продукції й сировини;

- стимулювання низьковуглецевої економіки через зниження вуглецевих викидів на 30-50% порівняно з інтенсивними технологіями агрогосподарування.

Інституційні переваги включають:

- формування і розвиток громадських і самоврядних організацій, що здійснюють свою діяльність в органічному секторі;

- сприяння створенню екологічної інфраструктури.

Освітньо-гуманітарні переваги охоплюють:

- розроблення і впровадження освітніх програм, спрямованих на підвищення рівня екологічної освіти й виховання та формування екологічної відповідальності громадян;

- популяризація ідеології ведення здорового способу життя [5, с.15, 6, с. 3].

Із перелічених вище переваг органічного виробництва стає очевидним, що даний напрям попри те, що його розглядають як нішевий сегмент аграрного ринку, здатний забезпечити якісно новий розвиток сільських територій. За умови комплексного й системного підходу до його запровадження відкриваються можливості одночасного розв'язання цілої низки проблем, які накопичувалися протягом попередніх періодів в соціальній, економічній, екологічній, освітньо-гуманітарній та інших сферах людської діяльності.

Невід'ємними умовами розвитку сільських територій з урахуванням сучасного стану соціально-економічного розвитку національної економіки мають стати: підвищення рівня суспільної свідомості громадян та соціальної відповідальності суб'єктів агробізнесу; формування спроможної, самодостатньої територіальної громади; створення сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності у сільській місцевості, у т. ч. й у сфері органічного виробництва; розбудова ринкової інфраструктури, особливо в частині забезпечення збуту органічної продукції особистих селянських та фермерських господарств; забезпечення сприятливих умов для розвитку відповідних громадянських інститутів.

Література

1. Могильний О. М. Зайнятість сільського населення : нові виклики щодо екологізації аграрного сектору відповідно до європейських вимог / О. М. Могильний // Ринок праці та зайнятість населення. – 2014. – № 3. – С. 5–10.

2. Ходаківська О. В. Екологізація аграрного виробництва : монографія / О. В. Ходаківська. – К. : ННЦ ІАЕ, 2015. – 350 с.

3. Соціально-економічні засади розвитку сільських територій (економіка, підприємництво і менеджмент) : монографія / [М. Й. Малік, М. Ф. Кропивко, О. Г. Булавка та ін.] ; за ред. М. Й. Маліка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 640 с.

4. Шкуратов О. І. Органічне сільське господарство : еколого-економічні імперативи розвитку : монографія / О. І. Шкуратов, В. А. Чудовська, А. В. Вдовиченко. – К. : ДІА, 2015. – 246 с.

5. Гайдуцький П. І. Екологізація суспільної свідомості та розвиток агросфери / П. І. Гайдуцький, О. В. Ходаківська // Економіка АПК. – 2012. – № 11. – С. 15–21.

6. Гайдуцький П. І. До екологізації агросфери через екологізацію суспільної свідомості / П. І. Гайдуцький, О. В. Ходаківська // Екологізація аграрного виробництва в умовах інтеграції України до європейського економічного простору. – К. : ТОВ «ДКС центр», 2013. – С. 3–19.